

lof van de waterdoop over kd iv 4 (iv)

WIE DE DOOP te hoog looft, doet hem onrecht. De doop is geen genademiddel, geen instrument der genade, geen mysterie, geen sakrament! Hiermede is een geweldig sterke, kerkelijk-theologische traditie weersproken. Want zowel de rooms-katholieke als de lutherse en gereformeerde dogmatische traditie (zelfs Barths eigen dooppamflet van 1943) bewegen zich op deze sakramentele lijn, bij alle onderscheid in details. De consensus bestaat in de overtuiging, dat de zin van de doop is te zoeken en te vinden in een goddelijke daad, die zich bedient van door mensen „geadministreerde” waterdoop. Nu deze oekumenisch zo roerende eenstemmigheid moet worden ontmythologiseerd! Zo krijgen wij bij Barth een lesje in waarlijk oekumenisch theologiseren. Exegetisch kunnen wij het kort maken, want het beslissende laat zich in één zin samenvatten: het begrip sakrament of mysterium wordt in het hele Nieuwe Testament geen enkele maal gebruikt ter karakterisering van de doop. Van geheimenis spreekt het N.T. alleen, als het gaat om Gods handelen en openbaren in de geschiedenis. Noch het geloof, noch de liefde, noch ook de hoop van de mens heet in het N.T. ooit mysterie, de ekklesia, haar verkondiging, haar traditie, haar doop en avondmaal, ook zij worden nooit geheimenis genoemd. Mysteries van die soort werden aan de hellenistische religies overgelaten. Hoewel het woord sakrament oorspronkelijk waarborgsom (bij een civiele proce-

dure in het romeinse recht) of vaandeled (plechtig-religieuze eed van trouw van romeinse militairen) betekent, is het in de theologie een synoniem van mysterium (= genademiddel) geworden. Zwingli heeft heel scherpzinnig het oorspronkelijke begrip sakrament (waarborg, vaandeled) op de doop toegepast, maar, hoe fraai ook, het is niet in overeenstemming met de strekking der traditie.

Men zal in het Nieuwe Testament overigens tevergeefs een theologie van de doop zoeken. De doop is er eenvoudig een element van het messiaanse leven. Er wordt niet over getheoretiseerd. Zelfstandig komt de doop eigenlijk alleen ter sprake bij Jezus' doop in de Jordaan en in het „doopbevel” (Mt. 28 : 19). In de Handelingen der Apostelen komt de doop ter sprake in berichten over de verkondiging en voortgang van het evangelie. In de brieven wordt vooral in ethisch verband de doop soms genoemd. Het voert te ver op alle in aanmerking komende teksten hier diep in te gaan. Toch lijkt het goed de voornaamste teksten te noemen en het resultaat van Barths exegese erbij te vermelden.

De teksten 1 Joh. 5 : 5-8 en Joh. 19 : 33-37 handelen niet over de waterdoop maar over de geestesdoop. De eerste tekst zegt, dat Jezus is gekomen door water en bloed; daarmee verwijst hij naar Jezus' doop in de Jordaan als anticipatie van zijn lijden en sterven. De tweede tekst spreekt van het bloed en het water, dat uit Jezus' doorboorde

zijde stroomt, hetgeen wordt gezien als teken van de uitgieting van de heilige Geest, die zal geschieden op grond van Jezus' dood.

In Hebr. 10 : 22 wordt ons gezegd, dat onze doop ons moet herinneren aan onze reiniging, die eens en voorgoed geschied is in de dood van Jezus Christus, want de christen, die zich met rein water laat wassen — die zich laat dopen —, doet dit omdat hij zich reeds gewend heeft tot de besprenging van zijn hart door het bloed van de Heer. Efeze 5 : 25 v. draagt mogelijk de sporen van beïnvloeding door het gnostische verlossingsmysterie, maar kan ook anders worden geïnterpreteerd; zeker wordt er, met de woorden „reiniging door het waterbad” op de doop gezinspeeld, maar de uitspraak, die gedaan wordt, luidt: de heiliging, die geschiedt in de liefde en zelfovergave van Jezus Christus is de eigenlijke reiniging der gemeente en deze wordt in de bediening van de waterdoop weerspiegeld (maar niet voltrokken!). In Titus 3 : 5 wil Barth de woorden „door het bad der wedergeboorte” niet direkt op de doop laten slaan. Dat zou niet in overeenstemming zijn met Titus 2 : 14 waar Jezus' zelfovergave de grond van onze bevrijding, de grond van de reiniging tot messiaans volk genoemd wordt. Bovendien kan het woord wedergeboorte beter worden verstaan (in overeenstemming met Mt. 19 : 28) als universele herschepping der mensenwereld. In Titus 3 : 5 wordt er dus niet thematisch over de doop gesproken. Ook

in deze tekst wordt niet de kracht van de doophandeling als zodanig geprezen, maar de grond van de doop aangewezen, d.i. de kracht van de dood van Christus en de kracht van de heilige Geest. In Gal. 3 : 27, waar de waterdoop met zoveel woorden wordt genoemd, is dat niet anders. Deze tekst wil de draagwijdte aangeven van de overkleding met Christus, van de samengroeiing met de Messias, zoals die door het werk van de heilige Geest aan Joden en Grieken geschiedt. Een woord als Joh. 3 : 5 heeft, welverstaan, een anti-sakramentele intentie: „geboren uit water en geest” is synoniem aan „geboren van boven” en aan „uit de geest geboren”. Bultmann beschouwt dan ook wellicht terecht de twee woorden „uit water” als een toevoeging (kerkelijke redakteur!).

Dan hebben wij hier met één der eerste sporen van een opkomende sakramentele dooptheologie te doen. Het is echter mogelijk, dat Calvijn gelijk heeft, die het verbindende woordje „en” exegetisch opvat, zodat „water”, waardoor iemand van boven wordt geboren, uitsluitend en alleen verklaard kan worden door „geest”: alleen de géést is het leven-de water (Joh. 4 : 10 v.; 7 : 38). In Hand. 22 : 16 en 1 Petr. 3 : 21 wordt de doop als aanroeping en gebed verstaan. Met name van de laatste tekst geeft Barth een prachtige verklaring, op de laatste bladzijden van zijn boek, ter illustratie van de doop als akte van hoop. Hierop komen wij in het volgende en laatste artikel in deze serie nog terug. In Rom. 6 : 3 v. en Kol. 2 : 12 heet de doop een begrafen. Dat wil Barth aldus verstaan: door de doop zijn de christenen met Christus begraven, *nadat* zij met Hem werden gekruisigd en gedood. Deze begrafen. is niet het feitelijk einde van hun zonde, maar de streep eronder, die dokumenteert, dat zij niet meer terug kunnen, doch alleen voorwaarts in de richting van een nieuw, opgewekt leven.

De konklusie moet zijn, dat in het N.T. de doop nergens gezien wordt als sakrament. De reiniging en vernieuwing van de mens geschiedt in de dood van Jezus Christus, door de heilige Geest. Van deze goddelijke daad is er geen duplicaat. De doop

is er het *antwoord* op en is er niet de *voltrekking* van.

De doop kan getypeerd worden met de twee kenmerken: gehoorzaamheid en hoop. Gehoorzaamheid aan het gebod en de hoop op de belofte. Maar belofte en gebod zijn de daad van de *éne* God. En daarop is ook maar *één* antwoord. De *eenheid* van gehoorzaamheid en hoop kunnen wij het best vatten in het begrip *omkeer*. De doop van Johannes werd dan ook de doop der bekering genoemd. Er wordt een oude weg verlaten en een nieuwe weg ingeslagen, zowel door de dopeling als door de gemeente. Gemeente en dopeling verbinden zich tot solidariteit. Dat be-

V.D.M.

*Als hij
zijn mantel van sterren
niet had afgedaan,
niet
in zijn onderkleed
had gestaan,
begaan
met onze vuile voeten,
niet naakt
aan de paal was gegaan,
mijn God,
wat moet ik
met mijn toga aan.*

—JAAP ZIJLSTRA

tekent een ingrijpende omkeer! He-las is dit karakter van de doop door de in de volks- en massakerken heersende leer en praktijk van de doop bijna geheel verduisterd. Dat is de schuld der kerk en ligt niet aan de historische omstandigheden. Het is veeleer andersom: een andere praktijk en leer van de doop hadden zeker kunnen bijdragen tot andere historische omstandigheden — en kunnen dat nog, ja moeten dat nog doen! Het moet weer helder en klaar worden, dat in de doop gemeente en dopeling zich tot God bekeren. Beiden moeten zij erop worden aangesproken, eraan herinnerd worden, eraan gehouden worden, dat zij zich omgekeerd hebben en dat zij dit in de handeling van de doop vrijwillig in volle verantwoordelijkheid hebben bevestigd.

Het zou een groot misverstand zijn deze bekering als een soort „Change your life!” in de zin van de morele herbewapening te zien. Het is nog eerder een morele ontwapening! Al mogen wij haar ook niet verwisselen met de ontmoralisering die wij heden ten dage door krant, toneel, cabaret (hoe sympathiek en leerrijk ook!) opgediend krijgen. Deze omkeer mag überhaupt niet worden verwisseld met een morele bewapening of ontwapening, die zich aan één of andere ideologie oriënteert. Omkeer tot God kan nooit de keuze voor een principe of anti-principe (communisme of anti-communisme! zijn) *God* kan en mag nooit een praedicaat zijn, dat ter versiering aan deze of gene doctrine wordt gehecht. Omkeer tot God — is omkeer tot God-boven-God: tot de God die verheven is boven alles wat zich als God aandient. Daarom is de doop ook geen verwisseling van heerschappij, zoals men wel zegt; hij is omkeer tot de enige Heer en afkeer van alle vermeende heerschappij; de doop is de afzwering van alle religie. In zijn doop stelt de christen zich ter beschikking om te doen wat recht is in Gods oog.

De doop als omkeer is een menselijke, een humane daad. Wij eren de doop niet hoger door er een mysterie van te maken. Wel moeten wij zeggen, dat omkeer alleen echt is als hij voltrokken wordt in de verwachting door God te worden aangenomen. In de omkeer geeft de mens zichzelf geen gelijk, maar verstaat hij het gebod Gods als tora, d.i. als aanwijzing ten leven (niet als wet, niet als nomos). Konkreet luidt dit

INSTITUUT VOOR
INTERNATIONALE EXCURSIES
Meerwijklaan 6, Bergen Nh.
Telefoon 02208-2600

ISRAEL

4 mei - 3 juni 1968
Lentebootreis via Genua, Napels,
Kreta, Cyprus, Rhodos en Piraeus.
Tocht door Israël met o.a. bezoek
aan Massada.

Per persoon f 1720.—

Uitvoerige programma's worden op
aanvraag toegezonden.

gebod: volg de Messias na! Wie zich laat dopen, bepaalt zijn positie tegenover de grote ommekeer; de grote wending der geschiedenis, die in de Messias Jezus heeft plaats gevonden. Hij houdt zijn blik gericht op Jezus, die de goede belijdenis voor Pilatus afgelegd heeft, en volgt Hem na (1 Tim. 6:12), laat zich door Hem binden, bevrijden, in dienst nemen, troosten en regeren. Zo laat hij het stadium van het voorlopige en vrijblijvende achter zich en krijgt zijn geloof konsistentie ondanks zijn ongelovigheid; hij stelt een daad, die niet meer is te herroepen.

Aan de doop behoort een zekere mate onderwijs vooraf te gaan (Gal. 6:6), dat bestaat in het verhaal van Gods grote daden (Augustinus) en niet in een religieuze, morele of intellectuele test. Geheimzinnigheid, disciplina arcana, komt daar niet bij te pas. Het gaat erom, de dopeling voor te bereiden op het doen van de eerste stap in vrijheid, verantwoordelijkheid en volle bewustheid. Hij moet worden aangespoord tot een vrolijk, onbekommerd waagstuk! De zin van de doop is de omkeer. De ellende van de sakramentele opvatting is, dat men er zich niets bij kan voorstellen. Hoe de genadewerking plaats vindt blijft een raadsel, dat nooit wordt opgelost. De doop als omkeer echter kunnen wij wel konteren geven. Wij maken daarbij gebruik van de volgende begrippen: gehoorzaamheid, opzegging en toezegging.

De doop is een daad van gehoorzaamheid. Wij mogen de doop niet tot een noodzakelijk heilsmiddel trachten te maken. De voltrekking van de doop is daarom ook niet absoluut noodzakelijk. Reeds de sakramenteel denkende theologie heeft (middels vervangingen als de bloeddoop en de doop van begeerte) getracht de absolute noodzakelijkheid van het heilsmiddel wat af te dempen. Maar men liet de gedachte van de necessitas medii niet los. Doet men dit wel, zoals Barth, dan is de voltrekking van de doop als vorm geboden, maar niet als heilsmiddel, want immers de geloofsgehoorzaamheid is primair en gaat aan de doop vooraf. Het doopbevel kan niet buiten werking worden gesteld. Wel kunnen zich abnormale situaties

IN DIT NUMMER:

- Blz. 231 J. M. Hasselaar: *Van einde tot begin.*
 Blz. 232 G. H. ter Schegget: *Lof van de waterdoop over KD IV/4 (IV).*
 Blz. 235 Met de linkerhand/J. P. Jacobszoon. *Niet alleen maar anti...*
 Blz. 236 Boekbespreking.
 Blz. 237 Gasten-rubriek/A. A. Spijkerboer: *Processievrijheid?*
 Blz. 238 C. C. Berkouwer: *Berkhof over de toekomstleer.*
 Blz. 239 A. D. H. Roscam-Abbing: *Liturgische handreiking I.*
 Blz. 241 A. A. Spijkerboer: *Rudi Dutschke.*
 Blz. 242 J. J. Wentink: *Het pastoraat met betrekking tot de militaire dienst.*
 Blz. 244 J. A. van Nie: *Verzetsman bij de Gratie Gods.*
 Blz. 244 J. M. Hasselaar: *De kerk van Vaticanum II.*
 Blz. 245 Brief aan de voorzitter van de raad van Ministers.
 Blz. 246 Terzijde/Amsterdam.

voordoen, waardoor het niet mogelijk is de doop te bedienen of zich te laten dopen. Maar dat zijn uitzonderingen, die de regel niet opheffen doch bevestigen.

In de doop spreken dopelingen en gemeente een bepaalde opzegging en toezegging uit. Zo is de doop de erkenning van de door God tweegebrachte crisis. Gods neen tegen zonde en dood wordt beantwoord met een opzegging, een afscheid, een belijdenis van schuld. De doop betekent een begrafenissen, en een begrafenissen is het afscheid van een dode. Wij nemen voor altijd afscheid van het zondig verleden. „Ik verzaak de duivel en al zijn werken”, zegt de dopeling volgens de romeinse doopliturgie. Tegelijkertijd echter is de doop een toezegging, een ja op Gods ja, een belijdenis van het geloof. In zover zou de doop een sakrament kunnen worden genoemd, nl. als vaandeled! De dopeling wordt vrijwillig ingelijfd bij de militia Christi. Dit is een menselijke beslissing, maar niet een keuze uit twee gelijkwaardige mogelijkheden. De dopeling kiest het ene nodige, het enig werkelijke en verwerpt daarmee het slechts schijnbaar mogelijke, dat door de messiaanse werkelijkheid werd ontzenuwd en als onmogelijk ontmaskerd. De dopeling is geen

Hercules op de tweesprong, geen arbiter tussen goed en kwaad. Hij ziet af van deze rol als scheidsrechter, deze existentie als z.g. vrije arbiter en geeft zich in de Messias gewonnen aan Hem, die alles goed heeft geschapen en zijn werk niet laat varen voordat alles tot vervulling zal zijn gekomen. In het verbond zijn twee partijen begrepen. Ook de mens wordt ruimte gelaten. In het huis van de Vader is er bewegingsvrijheid en de opdracht om daar gebruik van te maken. De mens mag en moet beslissen, in vrijheid, in verantwoordelijkheid, bij vol bewustzijn. Hier zou de theologie van de doop kunnen ophouden, indien de kerkgeschiedenis niet een merkwaardige wending had genomen.

—G. H. ter SCHEGGET

RAAM VAN ROUAULT

*Sneeuw aan de voeten,
 zilver in de ogen,
 stond ik opeens
 in 't kerkje van Assy,
 daar bloedt een Christus
 in een vensternis,
 daar bloedt een raam
 met zoveel mededogen,
 dat heel het dal door,
 hoog de bergen in,
 vond ik een diep rood spoor,
 was ik niet eenzaam meer,
 liep ik hem niet meer voor.*

—JAAP ZIJLSTRA

MESSIAS

*Hij is de ster niet
 die verschiet,
 die van het witte doek
 of van de groene mat.*

*Hij is de zon niet
 die ontbrandt,
 de zon van zoveel megaton,
 zoveel angst.*

*Hij is de zon
 van goede morgen,
 hij is de maan
 te middernacht.
 op het hart.*

*Hij is de ster,
 de Jodenster,
 brandend
 op het hart.*

—JAAP ZIJLSTRA

*) In zijn gedicht Najaar uit *De wilde kim* (1925).